

B. JUD.

6963/6

N. IORGA

LUPTA MEA CONTRA PROSTIEI

CONFERINȚĂ LA
LIGA CULTURALĂ

„DATINA ROMÂNEASCĂ“
VĂLENII-DE-MUNTE

1936

N. IORGA

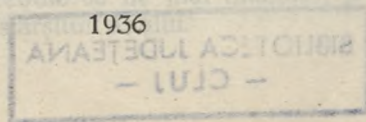
LUPTA MEA CONTRA PROSTIEI

CONFERINȚĂ LA
LIGA CULTURALĂ

„DATINA ROMÂNEASCĂ“
VĂLENI-DE-MUNTE

1936

111-6963/f

061.22 (498) Liga culturală "1918-1919" + 008 (498)
Tudor; Kovalevici, Eugen

LUPȚA MEA
CONȚRA PROSTITUEI

CONFERINȚA LA
LIGA CULTURALĂ

578725Y

578.725

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
— CLUJ —

Lupta mea contra prostiei

— Conferință la Liga Culturală —

Iubiți ascultători, vă mulțumesc foarte mult că ați venit și vă datorez o explicație înainte de a vă arăta de când am început să mă bat cu prostia — pe a mea am biruît-o de la început, așa încât aveam vreme pentru prostia celorlalți —, de când, zic, am început să mă bat cu prostia și de câte feluri este prostia care, când o crezi decapitată, răsare din nou, întreagă, plină de pretenții, gata de războiu și cu o înfățișare de pare că ar fi nemuritoare.

Înainte de aceasta să-mi dați voie să vă spun care este motivul pentru care mă țin cu atâta îndărătnicie de sarcina pe care m'am simțit dator s'o iau asupra mea. Este nevoie s'o continui din două motive, pentru că sînt două categorii de oameni cari țin să fie cunoscuți mai bine și nu-i pot lăsa în sama lor, și, deoarece ce ei duc neconținut elemente noi, mă simt dator ca aceste elemente noi să le presint înaintea acestui areopag de bun simț și bun gust. Domnii aceștia tipăresc prin colțuri unde nu cetește nimeni, prin gazete cu două mii de exemplare, care Dumnezeu știe unde merg și la ce servesc și, pe lângă aceasta, în felul de a scrie al acestor domni este ceva ascuns, abscons, abstrus și mistic. Eu mi-am dat osteneala să traduc în limba aceasta a tuturor unele din argumentele acestor domni.

Nu este vorba de acela pe care, dat fiind că se bucură de o așa de mare valoare în anume domenii, și se tipărește definitiv la Fundațiile Regale, și a avut un premiu național ca lord Tenyson, eu îl numesc lord Arghezi. El a spus odată pentru totdeauna și are această credință, pe care i-o las, că oricine îl atacă este un „dement“, că „a intrat în anul morții“ și, dacă nu moare cineva în cursul anului fiindcă l-a atacat pentru „Fătălău“, pentru „Radu“ și alte bucăți ale căror taine le vedește număr de număr spiritul ascuțit al prietenului meu d. Nicolae Georgescu, dacă, deci, nu se întâmplă că moare în cursul anului, intră neapărat la „casa de nebuni“. Cum spusese într'o conferință precedentă, u'am nicidecum fel de dorință de a intra acolo, pentru că eu mă feresc tocmai de d-lui și mi-e teamă să-l găsesc în locul unde mă trimete. Dar, dacă murim amândoi, mergem în Raiu, fiindcă d-lui mă duce cu sine, având nevoie de un critic care să-l servească, iar, dacă mai trăim, trebuie să ne mai întâlnim, și cred că vom trăi amândoi până la sfârșitul anului.

D. Arghezi nu face deci polemică. D-sa pronunță sentințe de demență și de moarte în cursul anului, și s'a terminat. D. Arghezi nu are teorie, și n'a avut unde s'o învețe; câtă vreme a stat la Mitropolie, în funcția pe care a avut-o, și după ce a ieșit de acolo multă învățătură nu-i putea veni. La Mitropolie a văzut doar anumiți copaci, și nimeni nu-l putea împiedeca să-și îndrepte toată atenția „estetică“ asupra danțului de cotoi și pisici din crengile copacilor de la Mitropolie. Nu este om de teorie, ci știe în adevăr câteva cuvinte cu care se joacă, unele și străine, pe care bănuiesc că le-a cules din cauza unei misterioase petreceri în Elveția.

D-sa nu ni-a dat niciodată o biografie. Eu am o mare curiozitate de a o cunoaște, fiindcă, de și istoria literară este condamnată de d. M. Dragomirescu, cu toate acestea tot mai sânt oameni cari fac istorie literară și își inchipuie că un scriitor se înțelege și prin originile sale, prin condițiile sale de viață. Așa încât eu scotocesc, și, când voiu avea rezultatul, vi-l voiu comunica: o să fie o biografie umană dintre cele mai interesante. Lordul nu vrea să o facă și are motivele 'sale, dar nu mă poate împiedeca pe mine.

Dacă n'a avut ocazia să capete o creștere teoretică, cuvintele însă îi servesc pentru a da unele caracterisări în care neologismul se unește cu cuvintele cele mai clasice și cu cuvintele cele mai vulgare, culese din locuri unde umblă cineva de obicei, dar nu-i place să se gândească unde a fost. În privința aceasta este caracteristic cum descrie pe nu știu ce doamnă într'o carte, „Tablete din Țara de Kutty“, care aceasta înseamnă un compliment pentru Români. D-sa poate avea o origine ungurească, și *kutja* înseamnă în ungurește „câne“, de unde „țară de câni“, această Românie care e țara premiului național, a candidaturii la Academia Română, a tipăririi la Fundațiile Regale; nouă, cânilor, ni se aruncă murdării pe care numai câni le mănâncă. Ce o fi avut cu cutare președintă a nu știu cărui societăți il privește, dar caracterisarea este foarte interesantă: „Costumul prezidentei refusa orice constrângere a vârstei, supusă la noduri anatomice și varice ce se purta cu libertatea deținută a unui cuier de din dos, care primește în grabă tot ce se anină de cârligile lui, servite de un picior cu labe. Kuio nu-și putea deslipi judecățile de ghiata cu crăpături în care se revârsa lateral grăsimea tălpii ca icrele într'un pântec de crap culcat“.

Vă întrebați d-voastră în ce fel de locuință umană sau sub-umană trebuie să-și fi petrecut cineva o parte din viață ca să dea la iveală astfel de fantome grozave și înainte de toate peste măsură de gretoase.

Dar din când în când d-sa, lordul, vrea să facă și complimente unor persoane sus-puse și, iată, aici veți rămânea uimiți cum poate să le înfățișeze acela care întrebuințează un astfel de vocabular, pe care îl urmăresc astfel de vedenii și care caută să sperie lumea cu astfel de prostii.

Veți vedea că voiu face un fel de curs de „prostologie“, și am cu ce, ca unul care am umblat pe rând cu mulți de aceștia,

pentru că să ajung la d-sa, care nu este decât un prost foarte pretențios, care întrebuițează un limbaj foarte neobișnuit, unul care, neputând să lucreze cu mijloacele obișnuite ale unei limbi admirabile și cu bunul simț dat de Dumnezeu tuturor — și, dacă nu-l are, să nu facă literatură și știință; cel mult să se amestece în viața politică, unde pretențiile sânt mai mici —, neavând, deci, aceste mijloace, recurge la expresii pretențioase și ciudate, la adiective pe care, după ce le-a aplicat la toată lumea, nu ar fi trebuit să se uite pe sine.

Dar în unele momente d-sa se gândește la persoane care-i pot fi folositoare și vrea să li facă un compliment, și veți fi uimiți care este în acest cas persoana. Nu e vorba de M. S. Regele, căruia îi spune în prefața cărții ultime: „Regele meu“, ca și când ar fi vorba de o proprietate a sa, Regele fiind acaparat în întregime de lord Arghezi, ci de mama Maiestății Sale Regelui, de însăși Regina Maria.

Iată care este după dânsul definiția Reginei Maria, care este și o scriitoare plină de originalitate, de avânt și de culoare: „Este ca o figură mistică, de androgîn“. Dar aceasta înseamnă: bărbat-femeie, și a decreta că Regina Maria, mama Suveranului, este un „androgîn“, acesta merită fără îndoială premiul național. Adaugă: „lipsită de farmecele convenționale dulci, ale femeii fotografice“. Adecă femeia care este numai femeie este „fotografică“ și nu este complectă; pentru a fi cum trebuie, ea trebuie să devină „androgîn“, așa încât, înaintea unui auditoriu pe care îl respectă, ar trebui să zică, în loc de „Doamnelor și Domnilor“, Domnilor și Fătălăilor: dacă nu le tratează pe Doamne de „androgini“, aceasta înseamnă că nu are considerație pentru ele.

Dar, alături de d. Arghezi, de lord Arghezi, este celălalt scriitor, pe care mi-am permis să-l atac pentru faptul că trage de funie ca pe un vițel mânat la tăiere pe Eminescu pentru a-l duce la Otel Vangheli, unde Veronica Micle îi bate din picior și-i zice: „aici, acum, numai decât“; ar fi putut împrumuta și această amenințare: „că de nu, te ia dracul“, de la amicul său lord Arghezi, pentru ca descrierea să fie perfectă. Pe urmă știți ce se întâmplă înăuntru, cu cocoșatul care stă la ușă cu ceasornicul care arată șfertul de ceas plătit, pentru că, dacă stau mai mult decât trebuie, cocoșatul de afară să ceară încă odată tariful. Vă puteți închipui cum vedem noi pe Eminescu, care este zeul poeziei românești, cea mai înaltă cugetare unită cu cea mai îndrăzneală imaginație, un Apolon Musagetul al poporului românesc, pe acest Apolon Musagetul mergând prin colibe la Atice și căutând cine știe ce femeie stricată pentru a înjgheba cu dânsa o iubire pe care nicio Musă n'ar fi binecuvântat-o și n'ar fi consimțit să o cânte.

Puteți crede că sentimentul de la care am plecat noi în revolta față de d. Lovinescu nu vine dintr'o ambiție jignită sau dintr'o dușmănie. Pentru că noi nu facem istorie romanțată, de

și mai mulți cetitori merg să cetească istoria romanțată a d-sale, care își bate joc și de morți, atunci când nu ne are la dispoziție pe noi, căci morții nu pot răspunde, pe când cei vii au mijloace de care morții nu mai pot dispune. Prin urmare nu dorința unui fabricant de istorie romanțată de a nu fi întrecut de altul ne-a făcut să protestăm, ci această insultă îndreptată către un om care merită, după cât de puțin a primit de la nație, ca măcar după moarte iertarea omenească să presare câteva boabe, și, din mila lui Dumnezeu și a cerului, să crească de-asupra brazde de-iarbă și flori ale câmpului și nicio hienă literară să nu vină să scormonească de-asupra mormântului în care se odihnesc oase dintre care unele au cuprins cea mai înaltă și mai nobilă inteligență pe care în veacul al XIX-lea a produs-o națiunea românească.

D. Lovinescu este un om foarte învățat. A fost la Paris și a binevoit să ni spună ce isprăvi a făcut acolo; este un om care nu se târguiește în privința laudelor pe care și le dă. De exemplu zice: Maiorescu trebuia continuat, și acela care îl continuă pe Maiorescu sânt eu. Cea mai bună dovadă că nu-l continuă pe Maiorescu e că o spune, pentru că însușirile lui Maiorescu au fost une ori exagerate, dar este una care trebuie recunoscută în întregime: nu-i poate tăgădui nimeni respectul de sine însuși și de alții care a fost însușirea lui de căpetenie, acea armonie care se ridică până la un fel de maiestate, păstrată până în momentul când a închis ochii. Niciodată Maiorescu n'ar fi spus ce a învățat, ce știe și ce poate, de ce recunoaștere s'a învrednicit.

D. Lovinescu n'a făcut aceia ce Maiorescu ar fi făcut. El, dacă ar fi comis o greșeală, ar fi recunoscut-o, și greșeala constatată de cineva este și un serviciu care ți se face, de și un serviciu care nu este totdeauna agreabil. Nu este agreabil când îți coate cineva o măsea, sau, dacă te operează la mâna dreaptă, acesta nu înseamnă că, fiindcă te operează la mâna dreaptă, cu cea stângă trebuie să-i dai o palmă aceluia care ți-a făcut serviciul de a te opera. Dar d-sa este altceva. D-sa este dintr'o bucată care e tăiată de cel mai ascuțit scalpel de sculptor din marmura cea mai autentică și prin urmare nu admite să se atingă cineva de blocul de marmoră așa de minunat făcut de Dumnezeu și pe urmă netezit de sine din an în an și din vreme în vreme. Și atunci ni-a servit până acum două scrisori pline de „sare atică“. Doar d. Lovinescu traduce și din grecește și din latinește, și o să vie vremea să ne uităm și prin aceste traduceri, făcute cam la răpezeală. Să traduci Odissea în câteva luni de vară nu era obiceiul unor oameni cari își închinau toată viața lor în cercetarea lui Homer, cum a fost Voss în Germania.

Pe de o parte, d-sa este succesorul lui Maiorescu, iar, pe de altă parte, este interpretul lui Homer, și evident nu poate suferi să fie criticat de nimeni. Deci a venit și ni-a dat explicații.

Una din acestea merită să fie reținută înainte de a trece la altceva: la oameni foarte inteligenți, — fără ironie —, foarte în-

vățați, capabili de lucrurile cele mai frumoase, cari nu fac parte, ferească Dumnezeu, din rândurile proștilor, dar, prin nu știu ce influență, ajung să ingenuche înainte prostiei. Să vă dau chiar un cas caracteristic al unui om care-mi e, de alături, foarte simpatic, prin aceea că, după ce am văzut ce spune despre d. Arghezi, am căutat să văd ce este opera lui însuși, și este așa de mare nepotrivire între ceea ce este el și între ce e d. Arghezi încât vă voi supune cazul d-voastră, căci nu mai înțeleg nimic.

Oricare ar fi motivele, noi ducem războiu până în pânzele albe, în mijlocul injuriilor care nu ne stropesc: ajunge o perie și un servitor pentru a face să dispară ce se poate prinde și de haina cea bună de pe urma unei căruțe de ultima speță care, cufundându-se în noroiul cel mai adânc și mai rău mirositor, poate stropi pe oricine, chiar și obrazul cel mai supțire. Dar veți vedea d-voastră care este cazul și mă veți lămuri, pentru că sânt lucruri pe care nu le mai înțeleg, dar sânt hotărît să le combat până la sfârșit.

Întâiu o să fie vorba însă de explicațiile d-lui Lovinescu, în acele două scrisori în care discută și părerile exprimate cu atâta noblețea, de cea mai bună tradiție, de către cineva pe care avem plăcerea să-l vedem în această seară în mijlocul nostru, un creator de literatură nobilă și bună care este prietenul meu Brătescu-Voinești. În scrisoarea recentă către d. Brătescu-Voinești, d. Lovinescu spune atâta: că este succesorul lui Maiorescu și acesta cerea ca literatura să fie numai pentru literatură. Dar eu nu am zis altfel, și nimeni nu poate zice altfel. Maiorescu a cerut ca literatura să nu se amestece în întruniri publice, să nu servească vre-o cauză de partid sau socială, să nu se transforme într'un fel de fleșnetă de 24 Ianuarie sau 10 Maiu; dar aceasta am spus-o cu toții, și cu toții am combătut această literatură. Îmi aduc aminte cât am râs de oratorii Ministeriului de Instrucție meniți să apară înaintea copiilor cari nu înțeleg nimic din ce spun acești oratori la o serbătoare națională pe care sânt chemați să o strice. Dar cea d'întâiu conferință publică ținută de mine —, și înaintea mea aveam pe d. Cuza foarte tânăr, venit de la Bruxelles cu un strălucit cilindru: nu l-ați cunoscut pe d. Cuza în această strălucită epocă din viața domniei sale când toate inimile femeiești din Iași băteau pentru dânsul —, dar cea d'întâiu conferință ținută de mine a fost contra literaturii moralisatoare, care nu folosește nimănui: nici moralei, pentru că, îndată ce te vede publicul că ai venit să-i faci morală, nu mai ai influență asupra lui. Morala se face prin ținuta d-tale, prin ideile pe care le cultivi, prin forma potrivită pe care o dai, prin viața pe care ai dus-o d-ta, dar nu mi-a trecut prin minte să o pretind literaturii. Ceea ce a apărut Maiorescu a fost altceva: *a fost independența literaturii și artei*. Dar, cum zice foarte bine într'o scrisoare tot d. Brătescu-Voinești: dacă literaturii nu-i dați voie să intre în serviciul moralei, cu atât mai puțin o poți lăsa să intre în serviciul cocoșatului de la Otel Vangheli, care vine cu ceasornicul

în mână să vadă dacă șfertul de ceas al iubirii s'a terminat sau dacă abusează de răbdarea lui persoanele încuiate într'o odaie a cărui cheie o are el în buzunar.

Dar d. Lovinescu aduce înainte trei lucruri pe care este bine să le cunoașteți și d-voastră. Dumnealui zice : eu intenționat l-am dus pe Eminescu ca pe un vișel tras de funie la Otel Vangheli împreună cu Veronica Micle — căreia îi strigau în stradă anumite păsări de noapte : „fă“ și „târfă“, ceia ce se găsește în romanul *Bălăuca* al d-lui Lovinescu — ; eu inadins, spune dumnealui, l-am dus acolo, pentru că eu lucrez așa în romanele mele : *cu alb și negru*. Ca să apară Eminescu cât de alb, pentru aceasta trebuie să pun o mulțime de negru împrejur, și astfel să iasă mai bine figura poetului.

Dar mă întreb cât de puțin bucuros ar fi dumnealui dacă am începe a grămădi și noi negru asupra sa, și, dacă n'am avea destul negru la îndemână, ne-am adresa la d. Arghezi, — aceasta în dorința caritabilă și amicală de a-l face să iasă cât mai alb. Ar însemna ca la biserici, unde își dă zugravul — și, când este vorba de tablouri pe pânză, atunci pictorul — toată osteneala pentru a face să apară cât mai sacru chipul de sfânt, atunci ar trebui să punem acolo toate dihaniile cele mai îngrozitoare din geologie, toți ihtiosaurii și plesiosaurii ar trebui grămădiți împrejur, și atunci ar zice cineva : de ce mă silești pe mine, care mă duc să sărut icoana, să ating botul ihtiosaurului sau coada plesiosaurului ? Iar răspunsul ar fi : era absolut necesar, pentru că Sfântul Gheorghe sau Sfântul Ioan sau Sfântul Mină nu ieșiau bine fără acest fond. *Aceasta este prostie* ; să nu se supere acest scriitor și biograf care, la o vârstă destul de înaintată, face deliciul unui anumit public și care este cerut și la bacalaureat ; să nu se supere ; nu știu dacă prostia o duce dânsul și în relațiile obișnuite ale vieții, în care cas ar fi un prost complet : se poate să fie un om inteligent în viața de toate zilele, dar, în astfel de judecată, avem a face cu o foarte mare prostie. Să zicem că a avut *un moment* de prostie când ni-a spus acest lucru.

Și mai adaugă două lucruri. Eminescu ar fi avut anumite scandaluri în anumite locuri. Dar se poate întâmpla ca un student să facă un chef, cu ocazia aceasta să fie scandal, să vie poliția și aceasta să facă un proces-verbal, sau se poate întâmpla ca o femeie să ia cutare proces-verbal desagreabil privitor la soțul ei și, ca să-și răsbune — cunosc un cas —, să-l tipărească și să-l împartă la toate cunoștințele ; omul era însă foarte bine și a rămas bine și după aceasta, dar a avut un moment de slăbiciune și tocmai atunci a răsărit și comisarul, care nu-l știu când pică. Se poate întâlni și aceasta în viața unui om, dar n'are dreptul să iea altcineva viața oarecum fiziologică a fiecăruia, care este supusă unor fatalități de care am fi bucueroși să scăpăm. Este un roman al lui Maupassant în care protestă cu toată energia, în numele unei concepții mai nobile despre umanitate, împotriva unor asemenea lucruri. Dar gândiți-vă d-voastră ce ar însemna să iei

viața unui om de la început până la sfârșit și s'o expui toată. Doar un om poate fi bolnav, dar a recurge la certificatele medicale și la rețetele făcute la farmacie, clădind „literatură“ în jurul acestora, s'ar putea oare așa ceva? Și d. Lovinescu zice: Eminescu este adevărat că a fost acolo, și, dacă Iorga îmi cere scuse public (vai!), eu îi arăt însuși certificatul comisarului. — Să și-l țină! Nu că, atunci când aș fi făcut o nedreptate cuiva, n'aș cere scuse public, dar nu văd de ce să-i cer scuse d-sale. Eu nu discut faptul că Eminescu a putut avea anumite momente care nu erau ale zeului din el, dar aceasta nu ne interesează, nu ne interesează ceia ce se leagă, cum spunea el însuși, „în chip fatal de o mână de pământ“, când pare că a prevăzut, a avut darul profetic de a ști ce spurcători vor veni cu spurcăciuni asupra vieții lui.

Acum dați-mi voie să vă înfățișez, nu cuvintele ineseși, dar cuprinsul unei păreri din „Le Moment“ de acum dimineață, — un foarte frumos articol despre d. Argezi, în care se spune: D. Argezi este demn de a fi pus alături de Eminescu, pentru ce? Fiindcă Argezi vine cu o mentalitate și o sentimentalitate nouă, pentru că descopere alte puteri sufletești ale națiunii românești și prin urmare nu vă opriți asupra felului cum scrie: el caută să creeze o nouă limbă, fiindcă sufletul din el cere neapărat această limbă.

Înainte de a vă da numele scriitorului, ales prin darurile sale firești, prin învățătura sa, prin puterea sa de a gândi, prin elementele de înaltă intelectualitate, prin stilul său, înainte de a vă da numele aceluia care, prin aceste însușiri, se ridică așa de sus, trebuie să vă spun că același părere am întâlnit-o într'o carte vrednică de toate laudele, în ultimul volum din cartea d-lui Călinescu cu privire la Eminescu, în care semnalează schimbările pe care în anumite momente Eminescu, pentru a spune ceia ce gândia, a trebuit să le facă în limba românească obișnuită: a introdus elemente moldovenești, elemente arhaice, a schimbat accentul cuvintelor, a pus la sfârșitul versului pentru rimă o formă care nu exista în limbă. Deci, spune d. Călinescu, tot așa face în timpurile noastre, cu același drept, d. Argezi.

Cu o deosebire: Eminescu cunoștea tot graiul românesc în toate colțurile, în toate vremile și în toată vigoarea lui, și elementele noi introduse erau în *spiritul limbii românești*, iar nu tot felul de închipuiri, care nu pot să trăiască.

Se zice: un mare merit al d-lui. Argezi este acela că a părăsit armonia versului. Ca și cum s'ar putea să existe poezie fără acea taină a armoniei pe care poetul însuși n'o poate explica, căci ea îi vine din adâncul sufletului său, așa zice chiar că nu-i vine din adâncul *unui* suflet singur, ci din întreaga societate în mijlocul căreia trăiește și chiar din adâncurile fără fund ale neamului care în momentul de față a dat acea societate. E laudat pentru că a lepădat armonia și a pus în loc violența, deci „poezie dinamică“. Dar a învățat cineva cu bățul într'o mlaștină și a face să se ridice toate bulele de aer împușit, aceasta înseamnă „dynamism“? „Dinamism“ înseamnă mai degrabă să seci balta, iar nu să te bălăcești într'nsa.

Acuma, cine este autorul foarte frumosului foileton din „Le Moment“, care scrie într'o limbă francesă desăvârșită și fină? Este d. Ion Biberi. Eu cunoșteam tot din „Le Moment“ și alte portrete de scriitori ale d-lui Biberi, și atunci am căutat să cunosc și personalitatea d-sale nu numai scrisul. Am aflat deci că d. Biberi este doctor, medic, este un cercetător al tainelor ființii fizice a omului și a tot ceia ce se poate desface în domeniul spiritualității din concertul imens și misterios care este ființa noastră materială.

Să vă cetesc numai un pasagiu: „Problema cardinală care s'a pus neapărat oricărui poet autentic, problema limbii și a expresiei. Prin Eminescu și Arghezi era vorba să se fixeze limba poetică a unui popor pentru care cugetarea poetică era o funcțiune necesară. Iată pentru ce silințele acestor doi poeți au ajuns la rezultate paradoxale“ și, la urmă: „resultă de aici poesia lui Arghezi, amestec de sensualitate aprigă și de suavitate fluidă“.

Iată „suavitatea fluidică“:

„Le-am scris cu unghia pe tencuială
Pe un perete de firidă goală,
Pe întuneric, în singurătate,
Cu puterile neajutate.
Era întuneric, ploaia bătea departe afară
Și mă durea mâna ca o ghiară neputincioasă să se strângă
Și m'am silit să scriu cu unghiile de la mâna stângă“.

Cred că și cel din urmă redactor de foaie literară dintr'o localitate bătută de Dumnezeu, dacă i-ar trimete cineva fără iscălitură un astfel de galimatias, ar socoti-o ca o obrăznicie, ca o ofensă.

Iată deci judecata d-lui Biberi, „amestec de sensualitate aprigă și de suavitate fluidă, amestec de suavitate și sensualitate“.

Dar, veți zice, d. Biberi ce fel de om este? Un om foarte suptire și plin de talent: o dovedește și în cartea aceasta, despre moarte, în care cercetează, adânc și cu multă știință, cu o simțire în adevăr poetică taina aceasta grozavă spre care mergem și de care sântem înconjurați în toată viața noastră. Cetiți rândurile care încep așa: „Am rămas cândva singur în cumpăna nopții și am privit în jur“.

Este o splendidă pagină, și pagini de acestea se întâlnesc pretutindeni în „Thanatos“, putând sta alături de versurile inșeși ale lui Eminescu:

La 'nceput pe când ființă nu era, nici neființă,
Pe când totul era lipsă de viață și voință...

Și în prosa aceasta este armonie, și poezie, și ritm la capătul unor cercetări privitoare la misterul profund și neexplicabil al vieții și al morții. Și, dacă ești d-ta așa, de ce te duci să bați mătânii înaintea unor spurcăciuni? Vă întreb pe d-voastră cum e cu puțință acest lucru? Deslegați-mi taina! Dacă auditoriul imi poate deslega această taină, va fi una din cele mai mari satisfacții ale mele.

Dar, dacă eu vin la d-voastră, rupându-mă de la lucrurile grele care mi-ar cere altfel tot timpul, pentru a face ceia ce nu este o predică, ci apărarea sufletului poporului meu și a tot ceia ce pentru țara mea poate veni dintr'un suflet curat, dacă o fac, este pentru a înlătura pe naivi de la acest cult și pentru a convinge pe oamenii de inteligență că este înainte de toate o jignire pentru dânșii să-și plece genunchii înaintea acestui monstruos idol de necuviință și de prostie. Și, din fericire, văd din ce în ce, și prin lumea așa de numeroasă adunată aici și care mă ascultă, nu pentru mine, ci pentru cauza pe care o servesc, văd în atitudinea pe care de aproape un ceas o observ, că protestarea aceasta pătrunde, că sântem pe cale de a curăța, că mătura cea mare intrată în funcțiune își indeplinește sarcina, spre mulțămirea acelor care au copii de crescut și o țară de sprijinit.

Dar iată că între tineri chiar se ridică glasuri în același sens. În seara aceasta am primit frumoasa revistă, ținută cu multă greutate la Brașov de un grup de idealisti, de profesori gata să jertfească truda și banul lor pentru ca o astfel de publicație să continue. Am primit „Țara Bârsei“, unde este un articol dintr'o carte despre „o disciplină a cărții românești“. Îscălește d. Liviu Oprea, care trebuie să fie unul dintre cei mai tineri scriitori români din Ardeal. Și iată ce spune: „Supt pretextul unei literaturi de moravuri și istorie contemporană, vitrina cărților noastre oferă desmățul literarisat“. Și pune în față marea datorie morală de care, în împrejurările de azi, sântem legați de toți. Iată cuvinte pline de energie și simțire ale unui gânditor care își dă samă de datoria esențială a oricărui om de talent și bun simț care trăiește în mijlocul unei societăți și nu se socoate creat pentru a o întina și a-și bate joc de tot ceia ce este mai sfânt într'un suflet omenesc.

II.

După aceasta să-mi dați voie ca din experiența mea să aleg câte ceva pentru schița de „prostologie“ pe care v'am făgăduit-o.

Când am început eu a scrie și a înțelege scrisul altora, iată care era situația publicului. Societatea de la 1890 era alcătuită, în ce privește cunoștința și gustarea literaturii, dintr'un cerc destul de restrâns de oameni cari cetiseră, foarte mulți făcuseră studii și în străinătate: atâția dintre ei și urmașii lor trăiesc azi în miserie; o veche lume aristocratică, de boieri, cari în cea mai mare parte s'a pierdut ori s'a ascuns și nu știm unde să-i găsim; sărăciți, nu vor să înfățișeze spectacolul trist al nenorocirii lor, și, astfel, fac boierii noștri cei noi aceia ce au făcut odinioară coborâtorii marilor neamuri care în Moldova au luptat supt steagul lui Ștefan-cel-Mare, și cari au plecat apoi să-și isprăvească zilele într'un colț de sat, unde toată lumea, ca în Basarabia, li zice: „căpitani“, sau, ca în Maramureș: „boieri“.

Și alături de aceștia erau intelectuali: profesori, ofițeri foarte bine plătiți ca pentru împrejurările de atunci, cari aveau cu ce

578.725

să cumpere cărți, cu ce să se ducă la teatru. În total o societate foarte aleasă și foarte nobilă.

La societatea aceasta nu puteai să vii nici cu prostia de speța acesteia de acum, cum nu puteai veni cu necuviința, pentru că ar fi chemat servitorii și te-ar fi dat afară.

Așa am apucat eu literatura românească. Cu multă sfială se scria pe vremea aceia, ca să ajungi a tipări într'o revistă. Căci nu putea fi vorba de volume: aceasta însemna o adevărată minune; ori aveai bani să plătești, ori se găsea un editor îndrăzneț și nebun care consimțea să scoată volumul. Îmi aduc aminte cum, când eram la Berlin și, student, am primit cel d'întăiu volum de versuri ale mele, tipărit de Ignatz Haïmann, mă credeam, știu eu?, în regiunile cele mai înalte ale cerului. Iar la reviste triajul se făcea cu cea mai mare îngrijire. Nu știu câte bucăți de prosă și de versuri și-au avut refuzate alții, dar, în ce mă privește pe mine, aș putea face o adevărată colecție din ce nu s'a putut tipări. Așa era obiceiul atunci.

Când am publicat întâiu la „Contemporanul“, Dimitrie A. Teodoru, pe care Ion Nădejde îl socotea ca un mare poet, m'a ajutat să pot tipări câteva bucăți acolo. Iar, pentru a putea publica două articole de critică literară, puțin cam pretențioase, căci credeam pe atunci în formulele pe care le întâlneau în singura literatură care ne inspira pe noi, literatura francesă modernă, pentru aceasta a trebuit să intervină profesorul meu Vârgolici pe lângă Iacob Negruzzi la „Convorbiri Literare“. S'a adunat soborul și s'a găsit că nu sânt bune, așa că Vârgolici a trebuit să facă din nou apel la sobor și, ținând samă de intervenția lui, s'a permis să se publice aceste pagini de prosă. Și am fost foarte bucuros când mi-a dat foiletonul de la „Luptă“ Gheorghe Panu, care, poate, credea că face din mine un om politic radical.

Prostia nu umbra pe stradă, n'o întâlneau în fiecare colț, și mai ales nu ți se suia în cap. Pentru că pe stradă mai merge, dar să te trezești cu dihania aceasta așezată în creștetul dumitale, lucru curent astăzi, e insuportabil.

M'am dus apoi în străinătate, unde am stat câțiva ani, și, când m'am întors în țară, condițiile de tipărire erau tot așa. Iată, am răsbătut cu o bucată de versuri la „Literatură și știință“ a lui Gherea numai pentru că lui Gherea i s'a părut — și eu aveam atunci licența și un fel de doctorat de Înalte Studii din Paris... — că în bucată aceasta este o aluzie la „zorii roșii“ de care visa el, și atunci a publicat bucată aceia pe care au pus-o socialiștii și în musică. Din cauza aceasta am putut eu intra într'o revistă totuși de prieteni.

Cine cetește astăzi corespondența lui Duiliu Zamfirescu cu Maiorescu, vede cum se discutau orice elemente noi care apăreau pe vremea aceia în „Convorbiri“ și la ce nivel erau convorbirile despre lucrurile publicate în revista așa de mult legată de sufletul și munca lui Zamfirescu.

S'a întâmplat însă că, de la o bucată de vreme, n'a mai fost

aşa. S'a petrecut în societatea românească un lucru care în sine este bun, dar care la unele momente poate produce şi rezultate rele. În lumea aceasta de boieri din generaţie în generaţie şi de intelectuali tot din generaţie în generaţie, oameni cu creştere, cari n'ar fi găsit, chiar dacă ar fi vrut, elementele din care îşi alcătuieşte d. Arghezi poesia şi prosa, şi, să fi vrut, n'ar fi avut la îndemână aceste grosolănii —, s'a întâmplat un puternic aflus de viaţă nouă. — Ne-am democratizat.

N'am intenţia, aici şi cu acest scop, să atac democratizarea în sine. Din potrivă, eu sint de părere că este bine ca viaţa intelectuală, de altfel ea şi viaţa politică, a unui popor să se sprijine şi pe cel din urmă, pe cel mai umil şi mai sărac dintre membrii aceluia popor. În lumea mică a Atenei aşa a fost : de aici tăria şi nobleţea vieţii intelectuale şi aristocratice a Atenei de odinioară. Valoarea politică şi militară a Romei a venit din faptul că ea făcea parte din fondul, etnic sau adaus, al romanităţii de atunci. Dar, vedeţi d-voastră, se poate întâmpla ca elementele noi, înainte de a ajunge la centru, să treacă prin mahala, şi atunci nu mai avem a face nici cu viaţa şeranului, de o poezie populară de cea mai mare frumuseţe, nu avem a face nici cu viaţa cealaltă, intelectuală, ci cu a aceluia cari se găesc în mijloc. Şi atunci a apărut prostia de mai multe forme, contra căreia eu am avut datoria să lupt.

Eu nu ştiam că o să isprăvesc viaţa mea în mijlocul unei noi lupte, dar, dacă se întâmplă să trăiesc mai mult, eu voi duce până la sfârşit noua luptă, — despre aceasta poate fi sigur oricine. Domnul acesta cu „Fătălăul“ nu mă cunoaşte când spune că sânt un „poltron“ care mă ascund după Academie. Când m'am ascuns eu după cineva? A şinea cu cineva şi a-l înfăţişa cum am făcut cu atâţia a căror carieră literară a pornit din faptul că i-am apucat şi i-am înfăţişat mulţimii zicând : „iată acesta este un talent“, înseamnă a mă ascunde?

Încă din momentul când această denaturare a sufletului s'a produs, sarcina mea şi a celor hotărîţi să rămână luptători serioşi în generaţia de la 1890 era fixată. Şi atunci am avut de luptat cu patru feluri de prostie, şi d-voastră puteţi vedea în care categorie intră unii şi alţii dintre cei pe cari îi am înaintea mea, dar sânt sigur că împărţirea este aşa de bine făcută, încât, dacă se poate întâmpla ca unul să intre în mai multe categorii, nu rămâne nimeni pe din afară.

În domeniul ştiinţific era, pe vremea când am început să fac şi eu ştiinţa istoriei, întru cât istoria este o ştiinţă, întru cât ea nu cere ca mijloc gândirea pentru a fi ceva şi pentru a folosi în adevăr unei societăţi, o ştiinţă ocultă, de care nu se putea apropia nimeni : intangibilă, ca o catapetasmă crescută sus de nu se vede nici pe Cel veşnic de zile aşezat în creştetul bolţii, — care se vede dacă, la biserică, obişnuiţi să vă uitaţi, nu numai la credincioşi, ci, mai sus, de-asupra catapetesmei. Şi aşa era ştiinţa lor, încât societatea mergea fără niciun contact cu trecutul ei,

pe care istoricii sânt datori să-l împărtășească altora în adevărul lui pentru a servi necesitățile societății. Pentru că noi trăim ca oameni și, în formația omenească a societății, toate pleacă de la om și trebuie să se întoarcă la om; restul este un joc, iar folosul stă în acest neconținut izvor care pleacă din societate, se înalță, se inseninează, se sublimează sus și cade din nou asupra vieții, pe care în felul acesta o înnoiește.

Atunci m'am apucat să fac istorie *pe înțelesul oricui*. Câte glasuri nu s'au ridicat și nu se ridică și acum: „acesta este un diletant“! Diletantul înseamnă un om care face ceva „per diletto“: îi place lui, și „con diletto“ se bucură și ceilalți. Așa am făcut, oprindu-mă mai puțin asupra unor anumite chestiuni, când am atins tot trecutul neamului meu pentru a influența viața acestei națiuni. Au urlat proștii asupra mea și m'au arătat cu degetul: „iată trece diletantul“, dar eu am continuat să fiu diletantul națiunii mele pentru comorile pe care le scot la iveală.

Acum, o altă generație de proști, ai „școlii noi“, răsare pentru a restabili ceia ce credeam că am dărămat odată pentru totdeauna. Se zice iar: „să închidem porțile altarului, să zăvorim catapeteasma, căci se îngrămădește vulgul și o să vadă cum facem noi farmecele, iar, dacă toată lumea știe farmecele noastre, cum ne mai înfățișăm noi ca pontifi ai misterului suprem?“.

Dar, în același timp, am întâlnit o literatură care se hrănea din cuvinte, și care, cum imitase odinioară pe Alecsandri, imita pe Eminescu. Am întâlnit și, la „Convorbiri literare“, prima revoluție petrecută acolo. Maiorescu, Negruzzi, oboșiți, s'au fost retras: cel d'întăiu alesese un număr de elevi ai săi și li dăduse în samă „Convorbirile literare“. Fiecare din tineri era foarte grăbit: avea destulă literatură și filosofie de tipărit, și au început și discuții care indignau pe vremuri pe Duiliu Zamfirescu, care își puna mâinile în cap, ne mai recunoscând „Convorbirile“ sale, iar de-asupra tuturor se ridicau largile aripi de vultur ale cuiva care zboară și astăzi filosofic asupra literaturii românești, colegul meu de la Universitatea din București d. Mihail Dragomirescu. Trebuia să treacă spiritul lui Maiorescu prin filosofia d-lui Dragomirescu pentru a se intrupa pe urmă în d. Lovinescu: legătura este naturală. Cât simț pentru literatură avea unul, tot atâta are și celălalt, și, când văd pe cineva cu simț literar, ei îl anatematizează.

Da, am întâlnit și o crâncenă prostie literară, și nu am intrat la „Sămănătorul“ pentru dorința de a reveni la literatură, — erau zece ani de când nu mai scrisesem nimic în domeniul literar —, ci am venit pentru a curăța această prostie, și am avut satisfacția, câțiva ani, că ea a fost distrusă. „Sămănătorul“ a pregătit sufletul unei generații întregi, pe care a crescut-o în cea mai perfectă disciplină spirituală, pentru a putea lucra la îndeplinirea minunii, în revărsarea de suflet care a ieșit de acolo și a biruit.

S'a mântuit războful, și pe urmă ne-am trezit de-odată într'o lume de mari filosofi. Națiunea noastră este o națiune concretă, care vede lucrurile, trăiește în mijlocul lor, și o națiune trează,

căreia abstracția i se pare rece și uscată. De unde am ajuns noi că orice băiat de douăzeci de ani își inchipuie a fi creatorul unui sistem filosofic și s'a creat astfel o altă literatură total ne-inteligibilă, până și în roman? Eu mă întreb cum este cu putință ca dintr'o dată o generație să se simtă împinsă de cine știe ce putere nevăzută până la al noulea cer metafisic și de acolo, când cade, vine pe pământ cu sistemul ei în buzunar? Este ca în Islam, când, în mijlocul nopții, răsare la Mahomet ingerul Gavril, de umblă toată noaptea, străbat toate stihiele de de-asupra noastră, pentru ca a doua zi să apară cu versetul unui nou Coran.

E deci și o prostie filosofică, un joc de cuvinte, o întrebuintare a formelor gata făcute din cele mai noi cărți franceze, unii ajungând să guste și ceva din literatura germană. Totul năzărit dintr'o dată, pentru că nu aveau doar nicio pregătire pentru așa ceva.

Oamenii aceștia umblă cu nasurile până în cer, părând că fiecare aduce revelația unei noi cugetări, — unii mai absurzi decât alții unii mai zăpăciți decât ceilalți. Eu cred și astăzi că mintea noastră, așa cum a fost făcută de Greci, așa cum a fost primită de Romani, așa cum a fost apoi hrănită de Renaștere și înălțată, după Renaștere, de cei mai mari gânditori germani, că mintea aceasta, pusă pe categoriile de codificare de la jumătatea secolului al XIX-lea în epoca lui Auguste Comte, este capabilă, cu cuvintele pe care le știm și în direcția pe care-o putem da aici, să se apropie de toate ale vieții, păstrând contactul cu o societate care are dreptul de a cere să i se vorbească în așa fel, încât să înțeleagă ce vine chiar de la mintea cea mai înaltă atunci când se apropie de problemele capitale ale vieții omenești și ale lumii întregi.

Dar a mai răsărit un fel de prostie care, agresivă, pretinde a întrebuinta și mijloace spirituale. Acesta este un produs bucureștean, în legătura cu zeflemeaua, cu tot ceea ce s'a adus aici mai jos, din cafenelele Orientului. Adecă omul nu te ia în serios niciodată: orice i-ai spune ajunge a se topi în ridicol, și, după ce istețul a rânjit și a văzut că sânt oameni asupra cărora rânjitul lui poate avea influență, crede că a lichidat o chestiune și a isprăvit cu un adversar. Zeflemeaua aceasta este unul din marii dușmani ai demnității intelectuale, ai decenței și simțului de disciplină, ai respectului de lucruri și de oameni în societatea noastră.

Și crede cineva că acela care râde este mai deștept decât acela de care râde? Ferească Dumnezeu! Adevărata inteligență consă — am putea îndrăzni să-i dăm definiția — în a vedea lucrurile cum sânt și în toate legăturile pe care le au, și, anume, a le vedea de-odată și instinctiv, fără a scotoci împrejur și a spune: acum am înțeles ceva și mâne oiu căuta altă parte. Să nu se aștepte până mâne ca să se atingă încă o parte ce se poate descoperi, ci să se aibă concepția imediată, subită a întregului de perceput. Altfel, este o vedere falșă, care nu poate fi complectată.

A crede că ea ajunge, a voi s'o comunici așa altor, aceasta face parte încă din vastele domenii ale prostiei care, mulțămită cu puțin, desprețuiește ce vine din adâncimile mai mari. Dacă, trimes

să vezi unde este minereul de aur, te duci și, gășind o mână de praf, vii de zici: „iată ce este acolo“, și se poate răspunde: „nu ce este acolo, ci numai ceia ce a gășit graba dumitale, lipsa dumitale de inteligență, de simț al răspunderii și de știință. Trebuie să-ți dai osteneala să sapi la zeci de metri supt pământ până ce vei găsi sau izvorul care dă energia și lumina, sau piatra aceia care, sfărâmată, îți va da scânteia de aur din care se va putea crea blocul“.

S'a simțit la noi de la început care este slăbiciunea și lipsa de sens a acestei noi categorii a prostiei, și de aici s'a creat un tip care este „Mitică spiritualul“, omul care face haz de lucrurile pe care nu le-a înțeles, pe care n'are puțința de a le înțelege și care ar fi foarte încurcat dacă i s'ar cere să le înțeleagă. Acestei zeflemele trebuie să i se opună un lucru care o distruge imediat, anume adevăratul spirit, care nu este *înainte* de a înțelege ceva, ci după ce ai înțeles tot. De acolo iese, nu cine știe ce cioarsă de tăiat gâtul slabilor, ci frumoasa spadă de Toledo cu care de-a călare poți face să zboare și capetele cele mai dârze.

Ajutați-mă pentru ca, în noua luptă care se deschide acum cu hidra aceasta, capabilă de a-și înou capetele din generație în generație, să reputăm o biruință împotriva tuturor categoriilor acestui imens domeniu al prostiei răufăcătoare, principala piedecă în mersul societății românești, care nu se poate sprijini decât pe o viață curată, servită de o literatură capabilă de a o hrăni și de a ridica: nu printr'o predică pe care nu i-o cere nimeni, ci prin însăși sănătatea încorporată într'insa.

BIBLIOTECA JUDEȚEANĂ
— CLUJ —

10. 24.284/89

ANTICARIAT
CLUJ
— Lei 10 —

